

INTERVIEW 51 bijzondere en bekende vrouwen uit Bergen

In opstand voor de Bergense vrouwen

„Waarom heeft Charley Toorop geen standbeeld in Bergen?” Bob Polak vindt dat ‘de vrouwen van Bergen’ meer erkenning zouden moeten krijgen. Daarom heeft hij zelf een lijst van 51 bijzondere vrouwen gemaakt. „Dit is mijn opstand.”

„Aan het Wiertdijkje woonde een filosofe die beroemd was in Amerika, maar hier kent bijna niemand haar

Suzanne Rijnja
s.rijnja@mediahuis.nl

Bergen ■ Toorop is een sleutelfiguur in de kunstwereld. Een strijd-bare en geëmancipeerde vrouw die zich in Bergen settelde. Natuurlijk wordt er aandacht aan kunstenaressen besteed, in het museum of tijdens de Kunstnadaagse. „Maar in vergelijking met Haarlem en Amsterdam niet veel. We kunnen in Bergen trotser zijn op ons verleden, dat mis ik.”

Toorop is niet de enige vrouw die een eerbetoon mag krijgen als het aan de schrijver ligt. Geïnspireerd door het boek ‘1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis’ van Els Klock, heeft hij daarom een eigen Bergense lijst gemaakt van 51 Bergense vrouwen. Van wetenschappers en filosofes tot verzets-heldinnen en kunstenaressen.

Door over de kerkhoven van Bergen te lopen en te googelen, komt Polak steeds meer bijzondere vrouwen in zijn woonplaats tegen. Er ontstaat een lange lijst, die hij uiteindelijk heeft teruggebracht tot de vrouwen die hij nu omschreven heeft in een cahier, een soort luxe ingebonden schrift. De Haarlemse tekenares Elisa Pesapane heeft van alle vrouwen een portret getekend.

Polak: „Een criterium was dat ze

ook buiten Bergen bekend moesten zijn. Er zitten er ook bij die wereldberoemd zijn. Aan het Wiertdijkje woonde een filosofe die beroemd was in Amerika, maar hier kent bijna niemand haar.”

Zelfde geboortedatum

De 51 vrouwen staan op chronologische volgorde in het boekje, op geboortedatum. Bij oud-burgemeester Hetty Hafkamp en actrice Henriëtte Tol was dat nog wel even een dingetje. „Die zijn allebei op 9 maart 1953 geboren, dus ik heb nagevraagd hoe laat ze zijn geboren. Die vraag had de manager van Henriëtte Tol nog nooit gekregen. Maar ik kreeg antwoord.” Hafkamp werd om 10.00 uur geboren, Tol om 21.50, dus in die volgorde staan ze in de lijst.

Voor Polak was er een absolute ‘must’ in de lijst: Aleid Brandes, getrouwd met Jan Hemelrijk van de Eeuwigelaan. „Als we aan de oorlog denken wordt vaak het gewapend verzet de hemel in geprezen, denk aan Hannie Schaft. Brandes zat in het zorgverzet. Ze heeft voedselbonnen gefalsificeerd en onderduikadressen verzorgd en zoveel levens gered. Over haar plek in de lijst hoefde ik niet te discussiëren.”

De vrouwen zijn over het algemeen ‘geen doetjes’, zegt Polak. „Ze springen er echt uit. Het zijn

sterke persoonlijkheden. Maar daardoor werden ze soms ook gezien als lastig, omdat ze hun eigen koers vaarden. Vaak zijn het toch ook wel trieste verhalen.”

Voor tekenares Pesapane, die vaker met Polak samenwerkt, was het project een ‘marathon portretteren’. Dat ging niet altijd even makkelijk. Soms moest ze tijden speuren naar afbeeldingen van de vrouwen en vervolgens aan de hand van één minuscule fotootje een portret tekenen.

„Dat maakte het ook leuk. Als je je in de vrouwen verdiept, zie je hoe ze vrijwel allemaal naar vrijheid zochten. Of hoe ze toch hun ding deden in een tijd dat er minder vrijheid was, maar dat het minder opviel in de mannenwereld. En er is ook herkenning. Ik loop zelf soms nog steeds tegen dezelfde dingen aan als vrouwen vroeger. Dat ik als alleenstaande moeder op een bijeenkomst te horen krijg ‘waar is je man?’. Er is nog een lange weg te gaan.”

Straatnamen

Een goede stap in de juiste richting, is wat straten naar vrouwen vernoemen, zegt Polak. In Bergen bestaan wel straten die vernoemd zijn naar vrouwen: een aantal naar het koningshuis en een aantal naar politici, zoals Marga Klompé en Joke Smit, maar de link met Ber-

Expositie en boek

Vanaf 19 april tot en met 10 mei is de expositie ‘De 51 vrouwen van Bergen’ te zien in de Eerste Bergensche Boekhandel (Oude Prinsweg 11 in Bergen). Ook is een verzameling van de vrouwen in het luxe cahier daar te koop (75 euro). Tekst en samenstelling door Bob Polak, tekeningen door Elisa Pesapane en vormgeving door Yolanda Huntelaar. Het cahier is ook verkrijgbaar via uitgeverijzoetzuur.nl.

gen is ver te zoeken. „Ook zo’n ergernis van me. Beeldhouwster Jeanne Kouwenaar-Bijlo staat in het boek, zij was getrouwd met een kunstschilder. Zodra hij overleed, werd binnen de kortste keren een straat naar hem vernoemd, maar niet naar zijn vrouw. De komende jaren worden er in Bergen nieuwbouwwijken gebouwd. Ik zeg: ga eens wat straten naar Bergense vrouwen vernoemen.”

ENGELIEN REITSMA-VALENÇA

Een bontje voor de koningin

Toen koningin Wilhelmina niet de jurk die ze wilde, maar een ‘vervelende, zwarte jurk’ droeg, tekende Engelen Reitsma-Valença (1889-1981) er gewoon een bontrand op. Het resulteerde in een professor aan haar deur in Bergen, die vroeg of ze het weer weg wilde halen. Reitsma was tekenares en kopergraveerster van onder meer portretten. En vooral dat tweede vergt enorm veel tijd. Aan het portret van schrijfster Ina Boudier werkte ze vijf maanden lang, gemiddeld vijf uur per dag.

De tekenares was ook betrokken bij het Kunstenaars Centrum Bergen en kon snel tekenen. Toen ze 69 was tekende ze ten bate van de restauratie van de Ruïnekerk in twee dagen 32 portretten van bezoekers. Daarna was ze doodop.

Haar portretten belandden niet alleen aan de muur, maar ook op de post. In opdracht van de PTT heeft Reitsma een reeks postzegels met de portretten van historische figuren ontworpen. Ondanks haar Joodse komaf graveerde

Engelen Reitsma. TEKENING ELISA PESAPANE

ze in 1943, tijdens de Tweede Wereldoorlog, nog steeds postzegels.

Een jaar voor haar overlijden zei ze in een interview in Trouw: „Als mensen tegen me zeiden: je moet iets doen, kreeg ik er al een zekere tegenzin in en er was zoveel anders te doen. Er is zoveel uit te beelden. Ik heb altijd tien ideeën, waarvan er maar één wordt uitgevoerd.”

KIEK JELGERSMA

Wereldprimeur in wetenschap

Shell stuurde haar na een sollicitatie met lege handen naar huis. Vrouwelijke wetenschappers? Die nam het bedrijf niet aan. Saskia (‘Kiek’) Jelgersma (1929-2012) liet zich echter niet uit de weg slaan en werd een van de meest gerenommeerde wetenschappers die Bergen ooit heeft gekend. Jelgersma werd in 1961 in één klap een internationale bekendheid door haar proefschrift Holocene Zeespiegelrijzing in de Lage Landen. Een wereldprimeur. Dankzij een uitgebreide analyse van de ontwikkeling van de zeespiegel over duizenden jaren voorspelde Jelgersma toen al een verdere stijging.

Later deed ze ook onderzoek naar klimaatverandering aan de Europese kusten en kreeg ze de bijnaam ‘The mother of Dutch Sea Level Researchers’.

Ook lang nadat ze gepensioneerd was, bleef ze deelnemen aan het debat over het broeikas-effect en de gevolgen hiervan. Haar interesse lag vooral bij de kust, waar ze ook woonde. Jelgersma woonde in Bergen aan Zee en ze was

Kiek Jelgersma. TEKENING ELISA PESAPANE

jarenlang actief in de gemeentepolitiek.

De wetenschapster overleed in 2012 en ligt begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Kerkedijk. Sinds 2016 reikt het Koninklijk Nederlands Geologisch Mijnbouwkundig Genootschap jaarlijks de Jelgersmaprijs uit voor de beste Nederlandse Aardwetenschappelijke bachelorscriptie.

Tekenaar Elisa Pesapane en schrijver Bob Polak in de Eerste Bergengse Boekhandel.

FOTO ERNA FAUST

De vrouwen die het net niet haalden

Van een long list naar een short list van 51 vrouwen. Dan moeten er keuzes gemaakt worden. Sommige vrouwen vallen net buiten de boot.

„We wilden zangeres Maan er ook in zetten, maar we weten natuurlijk niet hoe lang ze nog bekend blijft. De anderen hebben zich al bewezen”, zegt Bob Polak. „Hoe later ze zijn geboren, hoe kritischer je wordt.”

In het cahier staat een lijst met de vrouwen die het niet haalden, waar Maan de Steenwinkel ook in wordt vermeld. Anderen in die lijst zijn onder meer gravin van Holland Jacoba van Beieren, gewichtsconsulente Sonja Bakker, kinderboekenschrijfster Taetske Hellenga, tv-presentatrice Sophie Hilbrand en schaatsster Carla Zijlstra.

MAJA PELLIKAAN-ENGEL

Feministe was haar tijd vooruit

Een carrière aan de universiteit werd het voor haar niet. Daarvoor deed Maja Pellikaan-Engel (1937-2018) te controversiële uitspraken. In 1979 organiseerde zij de eerste conferentie over Feminisme en Filosofie in Nederland.

Na haar studies Klassieke Talen, Klassieke Filosofie en Archeologie aan de Universiteit van Amsterdam, kon ze door haar omstreden meningen niet aan het werk op de universiteiten. Pellikaan-Engel werd lerares aan het Murmellius Gymnasium in Alkmaar.

Aan de andere kant van de oceaan boekte ze echter succes in de wetenschap. In Amerika publiceerde ze in internationale vakbladen en gaf ze lezingen op buitenlandse congressen.

Ze trok zich weinig aan van 'hoe het hoort'. Ze ging ongehuwd samenwonen en kreeg twee zonen met hem. Vanaf 1986 woonden ze in een modernistische stijl ontworpen villa aan het Wiertdijkje, een ontwerp van Jan Rietveld (zoon van Gerrit).

Pellikaan-Engel scheen een nieuw

Maja Pellikaan-Engel. TEKENING ELISA PESAPANE

licht op Homerus' personage uit de klassieke oudheid: Calypso. Zij zag haar niet als de egoïstische seksbom, maar als een sympathieke, intelligente vrouw met een hoog ontwikkeld normbesef: haar protest tegen een dubbele moraal. Een moderne opvatting.

De filosofe en feministe overleed in 2018. Ze ligt begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Kerkedijk.

CARRY SLEE

Begrip in de boekenwereld

Wie kent haar niet? Carry Slee (1949) is een begrip in de boekenwereld. Ze een van de bekendste kinder- en tienerboekenschrijfsters van Nederland. En soms schrijft ze ook voor volwassenen. Slee heeft tientallen populaire boeken geschreven en miljoenen boeken verkocht. Een aantal zijn ook verfilmd, zoals 'Timboektoe', 'Afblijven' en 'Spijt'. In de boeken zijn vaak maatschappelijke onderwerpen verwerkt, zoals pesten of zelfdoding.

Haar populariteit komt onder meer door een doelbewuste campagne, schrijft Bob Polak in het portret van Slee. 'Haar lezerspubliek creëerde zij mede door jarenlang talloos vele malen op te treden op scholen, in boekwinkels en bibliotheken. Een doelbewuste campagne: eerst richtte ze zich op kleuters, daarna op de bovenbouw van de basisschool, toen groep acht en uiteindelijk het voortgezet onderwijs. Nog altijd gaat een goed doordachte publiciteitscampagne vooraf aan de verschijning van een jeugdboek van Carry Slee.'

Slee schrijft haar boeken in een tuin-

Carry Slee.

TEKENING ELISA PESAPANE

huis in Bergen, waar ze op haar 45e ging wonen.

Even leek ze vertrokken te zijn naar de Veluwe, maar daar kon ze niet aarden, vertelde ze in een interview in het NRC. De energie was anders en humor werd niet begrepen. Haar gezin verhuisde weer terug. „We zijn weer thuis. En fantastisch blij met wat we allemaal al hadden.”

Als je je in de vrouwen verdiept, zie je hoe ze vrijwel allemaal naar vrijheid zochten

Tekenares Elisa Pesapane vereeuwigd 51 Bergense vrouwen.

→ REGIO 6-7

VOOR HET LAATSTE NIEUWS: NHD.NL

TIPS EN REACTIES: REDACTIE.AC@NHD.NL

DINSDAG 19 APRIL 2022

ZORG 1700 patiënten meer dan voor coronacrisis zijn nog niet geholpen in Noordwest Ziekenhuis

Forse wachtlijst operaties

Bij het Noordwest Ziekenhuis (NWZ) in Alkmaar en Den Helder staan momenteel 1700 patiënten meer op de wachtlijst voor een operatie dan voor de coronacrisis.

Martijn Gijsbertsen
m.gijsbertsen@mediahuis.nl

Alkmaar ■ Evengoed zijn dat er duizend minder dan precies een jaar geleden, toen 2700 mensen door uitsel vanwege de covidzorg extra op een ingreep moesten wachten.

„Na de tweede coronagolf, tussen

april en november 2021, hebben we een aardige inhaalslag kunnen maken. Vanaf eind vorig jaar zien we echter een stabilisatie, veroorzaakt door een nieuwe toename van covidpatiënten en het ziekteverzuim onder personeel”, legt NWZ-woordvoerder Willeke Dijkstra desgevraagd uit.

Dat intussen tien van de twaalf operatiekamers inzetbaar zijn, heeft

geholpen de wachtlijst te vermindern. In Den Helder zijn alle vier OK's beschikbaar, in Alkmaar zes van de acht. Eerder moest hiervan een groot aantal worden gesloten, omdat medewerkers vanwege de drukte zijn ingezet voor de coronazorg.

„Per 1 april hebben we bovendien de beschikbare capaciteit van twee OK's op de locatie Bergermeer structureel uitgebreid naar vijf dagen per week. Dat is heel fijn, want daar kunnen patiënten snel geholpen worden.”

Orthopedie

Het NWZ huurt daar operatiekamers, die worden gebruikt voor klei-

ne ingrepen en dagbehandelingen op het gebied van vooral orthopedie en (plastische) chirurgie. Het gaat bijvoorbeeld om het plaatsen van knie- en heupprothesen, ingrepen vanwege liesbreuken, het verwijderen van de galblaas en mamareducties (borstverkleiningen).

„Het is prettig dat we een inhaalslag hebben kunnen maken en we zijn blij met de uitbreiding op de locatie Bergermeer. Ons ziekenhuis blijft een afspiegeling van de maatschappij. Wanneer het aantal positieve coronatesten toeneemt of er is sprake van een griepgolf, zien we die beweging helaas onder Noordwestpersoneel”, aldus Dijkstra.

„Hierdoor is het niet mogelijk alle beschikbare operatiecapaciteit te benutten en lukt het door uitval van medewerkers jammer genoeg niet om alle uitgestelde zorg in te halen. Acute zorg of zorg die binnen zes weken moet worden geleverd, gaat altijd door.”

Roeien

Het NWZ doet volgens de woordvoerder zijn uiterste best om patiënten op de wachtlijst zo snel mogelijk te kunnen helpen. „Want we begrijpen heel goed hoe vervelend het kan zijn om lang te moeten wachten. Maar het is soms roeien met de riemen die we hebben.”

Bloedstollende beddencross bij Beukers